

Cătălin Dorian Florescu – scriitor elvețiano-româno-german

Florin CIOBAN*

Key words: *personal experience, authentic literature, native country, maternal language*

Cătălin Dorian Florescu s-a născut în 1967 la Timișoara și în prezent trăiește în Elveția. A publicat mai multe romane, toate foarte bine primite de critica din Occident și având un foarte mare succes de public. Dintre toate, romanul *Vremea minunilor* (*Wunderzeit*), primul tradus și în limba română, este de departe cel mai cunoscut, cel mai laudativ și apreciat unanim. Apărut inițial la Editura Pendo, din Zurich, în 2001, cartea a fost distinsă cu premiile Pro Helvetia și Hermann Lenz pe 2001, Cartea de Limba Germană a anului din partea Fundației Elvețiene Schiller, Cartea anului în orașul Zurich, Premiul Chamisso al Academiei din Bayern pe anul 2002 și Premiul Anna Seghers pe 2003. Ca valoare literară, premiul acesta din urmă e mai important decât al Uniunii Scriitorilor din Germania. Ceea ce e extraordinar e faptul că obține un asemenea premiu la numai trei ani de la cartea sa de debut. Nici un alt scriitor român nu a obținut o distincție atât de importantă în ultimii ani. De la acest roman, au urmat: *Drumul scurt spre casă*, *Maseurul orb*, *Zaira* și *Johann se hotărăște să trăiască*. Ultimul încă nu a apărut în traducere românească, spre deosebire de celelalte, editate de Polirom. De mare succes s-au bucurat *Maseurul orb* și *Zaira*.

În romanul de debut intitulat *Wunderzeit* (*Vremea minunilor*), Florescu evocă, din perspectiva unui copil și adolescent, România anilor '70 și '80. Critica de specialitate a reliefat accentele autobiografice ale acestui roman, tonul ludic și ironia fină a scriiturii. În descrierea realității cenușii și triste, caracteristice pentru România ceaușistă, autorul acordă o atenție deosebită strategiilor de supraviețuire demnă a oamenilor chinuiți de greutate materiale, de frică și de politizarea excesivă a cotidianului. În acest context, ascultarea postului Radio Europa Liberă joacă un rol-cheie. S-ar putea spune că romanul este și un omagiu literar adus Europei Libere. Vorbind numai despre „tovarășul suprem”, autorul și-a impus un tabu, evitând astfel să rostească numele lui Ceaușescu. Prezența paradigmatică a fostului dictator planează asupra realităților descrise în acest roman de debut, distins cu importante premii, cu precădere în spațiul cultural german.

Autorul mărturisea:

Eu scriu de la 18 ani, adică la trei ani după ce am ajuns în Elveția. Am scris în germană, limbă pe care deja o știam foarte bine la acea vârstă. Scriam despre situația mea de tânăr emigrant, pe care, atunci, nu o reflectam așa cum o reflect acum, după

* Universitatea ELTE Budapesta, Ungaria/ Universitatea din Oradea, România.

ani de zile. Aș fi vrut să devin regizor de film, dar sunt prea comod, iar pentru asta îți trebuie inițiativă (Florescu 2001: 11).

Florescu este un povestitor pătimaș, care nu a uitat să vadă miracolele lumii. Biografia sa cuprinsă între Est și Vest, între țara miracolelor – copilăria și țara speranțelor – Elveția, l-a învățat că în spatele dictaturii nu se află libertatea, ci un cotidian întunecat, plin de frică, singurătate și speranțe. Modalitatea în care descrie căutarea propriului loc pe pământ – în România, în America, în Elveția –, în imagini impresionante, cu melancolie tandră, cu exactitate respectuoasă și umor laconic, îl face încă de pe acum să fie o voce inconfundabilă a literaturii germane.

Cătălin D. Florescu este convins că „acasă” nu este numai locul unde sunt prietenii și unde te simți bine pe moment. „Acasă” are un nivel, mult mai senzual decât în aparență, el se nutrește din simțiri care au loc pe moment, un spațiu unde te simți bine, cunoști codurile sociale, și se povestesc lucruri, ești acompaniat de persoane care într-un fel sau altul te oglindesc pe tine însuși. Un „acasă” însă pentru un literat este și limba pe care o vorbește și, din acest punct de vedere, cazul lui Florescu este unul particular. Este relevantă mărturisirea pe care el însuși o face în acest sens:

Eu nu scriu în limba mea maternă și nu o vorbesc cu prietenii. Cu prietenii vorbesc germana. Mai am părinții, dar ei nu sunt prieteni. Cu ei împart mult, limba, în primul rând, umorul, discuțiile politice, sportive, mânia față de ce se întâmplă în România și perplexitatea față de viața actuală de aici. Deși produc literatură germană, rămân ancorat într-un mod de a gândi, de a intra în contact cu lumea exterioară și de creație, latin și român. Cu această contradicție trăiesc de douăzeci de ani și încerc să o fac într-un mod creator (Florescu 2008: 8).

Dintr-o mare sete de reîntoarcere s-a născut romanul *Vremea minunilor*. Pasajele cele mai calde și mai frumoase ale cărții sunt cele în care vorbește de Europa de Est și de România. În termeni de cald și rece, de energie, de dinamică, apropierea lui este evidentă față de Europa de Est, în general, și față de România, în particular. Sufletește este în parte format într-un spirit vest european, modern. Este însă ceva mult mai profund care îl atinge, este un fenomen care se produce la nivelul simțurilor, auditiv, vizual, al mirosului, cu fiecare metru cu care se apropie de țara natală, România – cea din care cu ani înainte băiatul așteptase plecarea cu frica de uniforme, de soldați, de a fi delivrat puterii statului.

Cartea tratează un subiect biografic într-un mod anecdotic; viața în comunism a unui băiat, îmbolnăvirea de o maladie musculară și plecarea pentru operație în 1977 în America, întoarcerea și adolescența în România. Cartea i-a surprins pe vestici, chiar i-a entuziasmat. Cititorii se așteptau la o literatură sumbră, care să rămână în gât sau în stomac, să nu poată fi digerată și deodată această carte a avut un stil poetic și o ușurință a existenței. Și-atunci oamenii s-au gândit că se poate vorbi despre Europa de Est și în termeni mai favorabili. De aici succesul cărții. Autorul a creat personajul băiatului prin perspectiva căruia se vede lumea din est. Așa a putut să o descrie mult mai ușor. Dacă ar fi creat un personaj adult, el ar fi avut o altă analiză a vieții din jurul lui. Există destulă literatură scrisă de dizidenți, dar autorul, fiind plecat din România din timpul adolescenței, nu se simte în stare și nici nu își

arogă dreptul de a prezenta lumea comunistă cu instanțe de control și poliție secretă, așa cum apărea în această literatură.

Germana rămâne totuși o limbă străină pentru autor. În prima carte sunt enumerate cinci minuni. Dar cea mai mare minune, care nu este în carte, este o una la nivel personal, aceea de a produce literatură germană fiind de limbă maternă străină. Acest fenomen este din ce în ce mai amplu și mai răspândit. În Germania există chiar un premiu special – premiul Chamisso –, pe care l-a primit și Cătălin Florescu, decernat scriitorilor de limbă maternă străină autori de literatură germană. Fenomenul va lua amploare. Într-o Europă care se unește, granițele cad, oamenii au din ce în ce mai mult identități mixte, iar scriitorul nu poate rămâne național. Vor fi din ce în ce mai mulți tineri francezi de origine arabă, nemți de origine turcă, englezi de origine pakistaneză, iar ei vor scrie o literatură în limbi europene. Ei vor îmbogăți Europa și este important ca cititorul să fie pregătit pentru un astfel de impact.

La apariția în limba germană a romanului *Vremea minunilor*, întreaga critică literară din Europa a exultat, apreciind valoarea incontestabilă a cărții și a autorului ei. „Acesta este Ian McEwan în tinerețe, dar cu mult mai mult umor, ironie, cu mai multă sare și piper”, rezuma New Books in German (Florescu 2009: 22); „În *Vremea minunilor*, scriitorul elvețian de origine română Cătălin Dorian Florescu creează din amintirile sale despre țara natală și despre călătoria în Italia și America un mozaic narativ dens și plin de viață. Romanul este o școală a iubirii și a vieții”, scria cunoscutul critic Charles Linsmayer (în „Der Bund”, nr. 4 din 2006, p. 18); „*Vremea minunilor* este, simultan, un elogiu adus tatălui, dar și lumii părăsite de autor în plină adolescență. Este o lume din care a ieșit gata înarmat pentru lupta scrisului” considera criticul Mircea Mihăieș (*apud* Ottoschofski 2006).

Cătălin Dorian Florescu a demonstrat din nou că experiențele biografice proprii sunt pentru un autor cea mai bună sursă de inspirație. Florescu a dovedit cu romanul său de debut că dozarea literară adecvată cu elemente autobiografice creează un fundal oarecum exotic, fără să alunece în trivialitate nostalgică. Primul său roman este scris din perspectiva unui copil, ceea ce-i permite autorului să-și ascundă sentimentele în spatele unui discurs ludic. Florescu povestește despre împrejurările legate de plecarea definitivă a familiei sale din România, despre realitățile dintr-o țară scufundată în bezna ceaușismului și despre speranțele și temerile oamenilor tracasați de un sistem care a produs cele mai incredibile strategii de supraviețuire.

Cartea este scrisă relativ ușor, într-o viziune copilărească. Noi românii suntem tentați să ne flagelăm singuri, considerându-ne uneori ultimii de pe pământ și, desigur, alteori primii. Emigrația română din Elveția și din întreaga lume este obișnuită să vadă numai imagini negative despre România. Cartea însă nu accentuează astfel de imagini. Autorul face o propunere de dialog prin cartea sa. Generația tinerilor de 30 de ani (dar nu numai) va recunoaște zâmbind ceva din propria ei viață. Cartea nu scrie istoria țării. Este o poveste de familie, personală, autobiografică. Dacă într-adevar cartea are o valoare pentru România se va vedea, sperăm, de acum înainte, când ne-am dori să fie mult citită și chiar introdusă în programe și manuale școlare sau de studiu în domeniu. Pe lângă literatura disidentă care există deja, destul de tristă și apăsătoare, cartea aduce culoare și vrea să spună că viața pe care a avut-o a meritat să fie trăită pentru că în parte a fost plină de șarm și a

avut și posibilitățile ei. Autorul ne sugerează că nu trebuie să ne biciuim mai mult decât e cazul. Dar trebuie, desigur, să condamnăm tot ceea ce a fost rău în sistemul în care am trăit.

„Nimic nu e mai greu de reușit decât o reîntoarcere”, spunea Homer (*apud* Ricoeur 2001: 610), dând glas strădaniei sale de a-și regăsi drumul spre Itaca și prefigurând totodată problematica complexă a exilului, care conjugă deplasarea și reamplasarea în spațiu cu distanțarea față de sine și de rădăcinile culturale ale identității individului. Exilul presupune o călătorie și o căutare, iar în cazul lui Odiseu este vorba despre călătoria sa spre casă sau, mai degrabă, de un șir de obstacole și peregrinări impuse de zei. Care este resortul care declanșează această dorință de a se reîntoarce? Ce-l face pe Odiseu să aleagă finitul, apoteoza întoarcerii în defavoarea infinitului, a aventurii necunoscutului? Nostalgia, răspunde Milan Kundera, explicând că „nostos” în greacă înseamnă „întoarcere”, iar „algos” – „suferință”. Astfel „nostalgia este suferința provocată de o dorință nestăvilită de a se reîntoarce” (Kundera 2003: 5), dorință alimentată în permanență de amintirea trecutului. Memoria și uitarea joacă un rol crucial în mecanismul psihologic al întoarcerii.

Pornind de la *Odiseea*, ca epopee fondatoare a nostalgiei și mit al reîntoarcerii, următorul roman al lui Cătălin Dorian Florescu, *Drumul scurt spre casă*, își propune să investigheze în ce măsură ar mai fi posibilă o Odisee. E vorba în speță de un est-european care, înainte de 1989, din motive politice a ales calea exilului și care, după această dată, s-a confruntat cu posibilitatea sau imposibilitatea de a se reîntoarce în țara de origine. Reîntoarcerea este prezentată ca juxtapunere a călătoriei și a memoriei, ceea ce presupune o evoluție pe două coordonate esențiale: spațiul și timpul.

Cărțile de mare succes ale lui Cătălin Dorian Florescu poartă cititorul în atmosfera României anilor 1940–1970–2000, o lume puțin cunoscută Europei de Vest. Elementul comun al tuturor romanelor sale este conflictul părăsirii ambientului – în care sunt cunoscute toate semnalele, simbolurile, subînțelesurile, codurile de zi cu zi – și al intrării în necunoscut. Ca emigrant trebuie să te adaptezi la aceste coduri. Așa a procedat și autorul însuși. Apoi a trecut printr-o perioadă în care a pus lucrurile sub semnul întrebării. Această perioadă a întrebărilor a apărut la Florescu în jurul vârstei de 20 de ani și s-a manifestat prin scris. A încercat astfel să-și răspundă la unele întrebări de care trebuia să se distanțeze. I-a fost greu să stabilească căror coduri aparține. Ele existau pe mai multe straturi care se suprapun: conștient, subconștient, senzual, lingvistic, fenomenologic. În cele din urmă a scris. Are în același timp conștiința că aparține și nu aparține Elveției. În viața de aici intervin tot timpul impresii, amintiri, imagini din România. Faptul că Florescu nu scrie în limba maternă e ca o încercare de a descoperi o parte din sine – o terra incognita – în limba lui de zi cu zi, cea în care era de descoperit, adică germana. Scrie numai în germană. Cartea nu a fost pentru el o fugă înapoi către o țară a visurilor, ci o dorință de a crea un contact prezent, concret, cu personajele vieții sale în contextul actual. De aceea a trebuit să scrie în limba acestui context. Formulând în germană el pune permanent degetul pe rana realității românești și speră ca așa, miraculos, cu timpul, ea să se vindece. Cătălin Dorian Florescu reușește să găsească drumul cel mai scurt dintre experiența proprie și scris. E chiar formula literaturii adevărate. Cea simplă, originară, pe care, cel puțin în proză, trebuie s-o reînvățăm,

după multe decenii de eschive stilistice și morale. Și mai e ceva ce merită reamintit: tânărului scriitor elvețian de origine română îi datorăm mult, pentru simplul fapt că sinceritatea lui se aude pe nemțește. Ea poate deveni astfel și sinceritatea noastră.

Bibliografie

- Florescu 2001: Cătălin Dorian Florescu, Interviu în „Lengua de trapo”, nr. 4, p. 11.
Florescu 2005: Cătălin Dorian Florescu, *Vremea minunilor*, traducere de Adriana Rotaru, Iași, Editura Polirom.
Florescu 2006: Cătălin Dorian Florescu, *Drumul scurt spre casă*, traducere de Mariana Bărbulescu, Iași, Editura Polirom.
Florescu 2007: Cătălin Dorian Florescu, *Maseurul orb*, traducere de Mariana Bărbulescu, Iași, Editura Polirom.
Florescu 2008: Cătălin Dorian Florescu, Interviu în „Darmstaedter Echo”, nr. 5, p. 8
Florescu 2009: Cătălin Dorian Florescu, Interviu în „Die Presse”, nr. 6, p. 22.
Florescu 2010: Cătălin Dorian Florescu, *Zaira*, traducere de Mariana Bărbulescu, Iași, Editura Polirom.
Kundera 2003: Milan Kundera, *Ignorance*, traducere din franceză de Linda Asher, London, Faber and Faber Limited.
Ottoschowski 2006: Edith Ottoschowski, *An intriguing debut: Catalin Dorian Florescu, Irre texte – Schreiben und Schizophrenie*, în „Banatica”, nr. 2.
Ricoeur 2001: Paul Ricoeur, *Memoria, istoria, uitarea*, traducere de Ilie și Margareta Gyuresik, Timișoara, Editura Amarcord.

Cătălin Dorian Florescu – a Swiss-Romanian-German Writer

Cătălin Dorian Florescu succeeds in finding the shortest path which connects one's personal experience to one's writing. It is rather the perfect formula of the authentic literature. The simple and primary one, the only one we are invited to re-enforce, after so many decades of moral and stylistic ambiguities. And there is something else worth mentioning here: we owe our gratitude to the Swiss-Romanian writer for the mere fact that his sincerity can be heard in German. His honesty can thus become our honesty. Florescu, unlike others before him, is successful whenever his triumph comes as a result of his ability to perfectly combine his distance and his rapprochement to his native country; the author offers us a piece of advice: one would find his happiness wherever he finds support and love, and if these are all occurring in a free society, it is for the best.